

Внутрішня форма термінологічної лексики в українській, німецькій та англійській мовах

У зіставному плані цікавим виявляється дослідження мотивації при називанні, оскільки воно розкриває на фоні подібних рис також і специфічні у світосприйнятті різних народів, про що свідчить існування мовних картин світу. Зіставлення номінативної природи еквівалентів у різних мовах на підставі їхніх концептуальних структур та результатів їхньої мотиваційної селекції – ономасіологічних структур є оптимальною моделлю сучасної контрастивістики, оскільки лише така інтеграційна методика дозволяє простежити весь шлях семіозису, реконструює ономасіологічні механізми порівнюваних мов [Селіванова 2001, с. 74].

Більшість праць останніх років відображає поглиблений інтерес дослідників до вивчення давніх мовних фактів української мови, що, мабуть, частково пов'язано і з мовною політикою нашої держави, зростанням значущості рідної мови для українців [Вербич 2004; Кононенко 2001; Селігей 2001; Шульгач 2001]. Свій окремий внесок в історичну ретроспективу робить і ономастика, яка сьогодні оперує не тільки описовим і статистичним методами, а й етимологічним, що дозволяє хоча б приблизно (подекуди гіпотетично) розкрити внутрішню форму, спираючись на структурно-семантичний аналіз [Вербич 2004, с. 20].

При цьому слушною є думка, що специфіка мотивації не лише пронизує історію слів, але, як відомо, керує і сучасними словотвірними процесами в усіх сферах словотворення від термінологічної до жаргонної, сленгової лексики [Манакин 2004, с. 247]. У дослідженнях внутрішньої форми вивчаються як діалектні [Вербич 2003], так і загальні терміни для конкретної галузі [Пелюх 2001; Чмир 2001]. При цьому бракує робіт з цієї проблематики у зіставному аспекті стосовно термінологічної лексики.

У статті аналізуються ознаки, що складають основу назв професій в українській, німецькій та англійській мовах. Зазначені терміни досліджуються в трьох напрямках розвитку етимологічного значення: 1) назви з прозорим

етимоном; 2) назви з затемненим етимоном; 3) запозичені назви з однієї з зіставляваних мов. Основними ознаками, покладеними в основу досліджуваних назв, є галузь діяльності, об'єкт праці, місце, знаряддя праці, основна дія під час праці. Серед назв з **прозорим етимоном** найбільше виявлено таких, що мотивовані ознакою галузі діяльності.

Найчисельнішу групу складають відповідники **природничої галузі**: укр. *антрополог* – нім. *der Antropologe* – англ. *anthropologist*; укр. *астролог* – нім. *der Astrologe, der Sterndeuter* – англ. *astrologer*; укр. *астронавт* – нім. *der Raumfahrer* – англ. *astronaut*; укр. *біолог* – нім. *der Biologe* – англ. *biologist*; укр. *ботанік* – нім. *der Botaniker* – англ. *botanist*; укр. *вулканолог* – нім. *der Vulkanologe* – англ. *volcanologist* (*volcano* – вулкан); укр. *геоботанік* – нім. *der Geobotaniker* – англ. *geobotanist*; укр. *географ* – нім. *der Geograph* – англ. *geographer*; укр. *геоморфолог* – нім. *der Geomorphologe* – англ. *geomorphologist*; укр. *геолог* – нім. *der Geologe* – англ. *geologist*; укр. *гідрограф* – нім. *der Hydrograph* – англ. *hydrograther*; укр. *гідрометеоролог* – нім. *der Hydrometeorologe* – англ. *hydrometeorologist*; укр. *гідрохімік* – нім. *der Hydrochemiker* – англ. *hydrochemist*; укр. *гістолог* – нім. *der Histologe* – англ. *histologist*; укр. *кліматолог* – нім. *der Klimatolog* – англ. *climatologist*; укр. *математик* – нім. *der Mathematiker* – англ. *mathematician*; укр. *металофізик* – нім. *der Metallphysiker* – англ. *metallophysicist*; укр. *нейропсихолог* – нім. *der Neuropsychologe* – англ. *neuropsychologist*; укр. *океанолог* – нім. *der Ozeanologe* – англ. *oceanologist*; укр. *океанограф* – нім. *der Ozeanograph* – англ. *oceanographer*; укр. *онтолог* – нім. *der Ontologe* – англ. *ontologist*; укр. *орнітолог* – нім. *der Ornitologe* – англ. *ornithologist*; укр. *палеоботанік* – нім. *der Paläobotaniker* – англ. *palaeobotanist*; укр. *парапсихолог* – нім. *der Parapsychologe* – англ. *parapsychologist*; укр. *патолог* – нім. *der Pathologe* – англ. *pathologist*; укр. *патофізіолог* – нім. *der Pathophysiologe* – англ. *pathophysicologist*; укр. *палеогеограф* – нім. *der Paläogeograph* – англ. *paleogeographer*; укр. *палеонтолог* – нім. *der Paläontologe* – англ. *palaeontologist*; укр. *петрограф* – нім. *der Petrograph* – англ. *petrograph*; укр.

радіоастроном – нім. *der Radioastronom* – англ. *radioastronomer*; укр. *радіобіолог* – нім. *der Radiobiologe* – англ. *radiobiologist*; укр. *радіометеоролог* – нім. *der Radiometeorologe* – англ. *radiometeorologist*; укр. *радіофізик* – нім. *der Radiophysiker* – англ. *radio physicist*; укр. *сейсмогеолог* – нім. *der Seismogeologe* – англ. *seismogeologist*; укр. *сейсмограф* – нім. *der Seismograph* – англ. *seismograph*; укр. *фотохімік* – нім. *der Photochemiker* – англ. *photochemist*; укр. *сейсморозвідник* – нім. *der Seismobodenuntersucher* – англ. *seismoreconnoitrer*; укр. *селекціонер* – нім. *der Pflanzenzüchter* – англ. *selectionist*.

У **технічній** галузі виявляємо: укр. *геліотехнік* – нім. *der Heliotechniker* – англ. *heliotechnician*; укр. *гідромеханізатор* – нім. *der Hydromechaniker* – англ. *hydraulic technician*; укр. *гідротехнік* – нім. *der Hydrotechniker* – англ. *hydrotechnician*; укр. *електротехнік* – нім. *der Elektrotechniker* – англ. *electrician*; укр. *електрофізіолог* – нім. *der Elektrophysiologe* – англ. *electrophysiologist*; укр. *енергетик* – нім. *der Energiewirtschaftler* – англ. *specialist in energetics*; укр. *кібернетик* – нім. *der Kibernetiker* – англ. *cybernetist*; укр. *космонавт* – нім. *der Kosmonaut* – англ. *cosmonaut*; укр. *металург* – нім. *der Metallurg* – англ. *metallurgist*; укр. *механізатор* – нім. *der Mechanisator* – англ. *mechanic*; укр. *радіоінформатор* – нім. *der Radiokomentator* – англ. *radio commentator*; укр. *радіотерапевт* – нім. *der Radioterapeut* – англ. *radiotherapeutist*; укр. *радіотехнік* – нім. *der Radiotechniker* – англ. *radio technician*; укр. *механік* – нім. *der Mechaniker* – англ. *mechanic*; укр. *теплоенергетик* – нім. *der Wärmeenergetiker* – англ. *heat-power engineer*; укр. *радіонавігатор* – нім. *der Radionavigator* – англ. *radionavigator*.

В галузі **медицини** виявлено наступні приклади: укр. *анестезіолог* – нім. *der Anästesiolog* – англ. *anaesthesiologist*; укр. *бактеріолог* – нім. *der Bakteriologe* – англ. *bacteriologist*; укр. *венеролог* – нім. *der Venerologe* – англ. *venerologist*; укр. *генетик* – нім. *der Genetiker* – англ. *genetecist*; укр. *геронтолог* – нім. *der Gerontologe* – англ. *gerontologist*; укр. *гігієніст* – нім. *der Hygieniker* – англ. *hygienist*; укр. *гомеопат* – нім. *der Homöopath* – англ. *homoeopath*; укр. *дефектолог* – нім. *der Defektolog* – англ. *defectologist*; укр. *дієтолог* – нім. *der*

Diätolog – англ. *dietist*; укр. *ембріолог* – нім. *der Embriologe* – англ. *embryologist*; укр. *етіолог* – нім. *der Ätiologe* – англ. *aetiologist*; укр. *імунолог* – нім. *der Immunologe* – англ. *immunologist*; укр. *кардіолог* – нім. *der Kardiologe* – англ. *cardiologist*; укр. *ортопедист* – нім. *der Orthopäde* – англ. *orthopedist*; укр. *педіатр* – нім. *der Kinderarzt* – англ. *paediatrist*; укр. *рентгенолог* – нім. *der Röntgenologe* – англ. *röntgenologist*; укр. *санітар* – нім. *der Krankenpfleger* (*Kranken* – хворі, *pflügen* – доглядати) – англ. *medical orderly* (*medical* – медичний); укр. *фармацевт* – нім. *der Pharmazeut* – англ. *pharmazeutist*; укр. *дерматолог* – нім. *der Hautarzt* – англ. *dermatologist*; укр. *стоматолог* – нім. *der Zahnarzt* – англ. *dentist*.

А в галузі **мистецтва** є такі приклади: укр. *балерина* – нім. *die Ballettänzerin* – англ. *ballet-dancer*; укр. *белетрист* – нім. *der Belletrist* – англ. *fiction writer* (*fiction* – белетристика); укр. *драматург* – нім. *der Dramatiker* – англ. *dramatist*; укр. *кінематографіст* – нім. *der Filmschaffende* – англ. *cinematographer*; *кінодокументаліст* – нім. *der Filmdokumentalist* – англ. *cinema documentalist*; укр. *кінодраматург* – нім. *der Schauspieldichter* – англ. *cinema dramatist*; укр. *кінознавець* – нім. *der Filmkenner* – англ. *cinemalogist*; укр. *кінокритик* – нім. *der Filmkritiker* – англ. *cinema critic*; укр. *кіномайстер* – нім. *der Filmmeister* – англ. *master of the cinema*; укр. *кінооператор* – нім. *der Kameramann* – англ. *cinema operator*; укр. *кінопубліцист* – нім. *der Filmpublicist* – англ. *cinema publisher*; укр. *кінорежисер* – нім. *der Filmregisseur* – англ. *film director*; укр. *кіносценарист* – нім. *der Filmdrehbuchautor* – англ. *scenarist*; укр. *літературознавець* – нім. *der Literaturwissenschaftler* – англ. *specialist in literature*; укр. *музеєзнавець* – нім. *der Museumkunde* – англ. *museologist*; укр. *мисливець-фотограф* – нім. *der Kamerajäger* – англ. *hunter-photographer*; укр. *мистецтвознавець* – нім. *der Kunsthistoriker* – англ. *art critic*.

Невеликою кількістю подібних відповідників представлені і інші галузі. Наприклад:

- **спортивна**: укр. *баскетболіст* – нім. *der Basketballspieler* – англ. *basketball player*; укр. *боксер* – нім. *der Boxer* – англ. *boxer*; укр. *волейболіст* – нім.

der Volleyballspieler – англ. *volley-ball player*; укр. *гандболіст* – нім. *der Handballspieler* – англ. *handballer*; укр. *гімнаст* – нім. *der Turner (das Turnen* – гімнастика) – англ. *gymnast*; укр. *важкоатлет* – нім. *der Schwerathlet* – англ. *heavy athlete*; укр. *легкоатлет* – нім. *der Leichtathlet* – англ. *light athlete*; укр. *тенісист* – нім. *der Tenisspieler* – англ. *tennis-player*; укр. *хокеїст* – нім. *der Hokeyspieler* – англ. *hockey-player*; укр. *фігурист* – нім. *der Eiskunstläufer* – англ. *figure scater*;

- **гуманітарна:** укр. *германіст* – нім. *der Germanist* – англ. *Germanist*; укр. *діалектолог* – нім. *der Dialektolog* – англ. *dialectologist*; укр. *етимолог* – нім. *der Etymologe* – англ. *etymologist*; укр. *книгознавець* – нім. *der Buchkenner* – англ. *bookman*; укр. *лексиколог* – нім. *der Lexikologe* – англ. *lexicologist*; укр. *мовознавець* – нім. *der Sprachwissenschaftler* – англ. *philologist*; укр. *філолог* – нім. *der Philologe* – англ. *philologist*;

- **суспільна:** укр. *демограф* – нім. *der Demograph* – англ. *demographer*; укр. *етнограф* – нім. *der Ethnograph* – англ. *ethnographer*; укр. *етнопсихолог* – нім. *der Ethnopsychologe* – англ. *ethnopsychologist*; укр. *єгиптолог* – нім. *der Ägyptologe* – англ. *egyptologist*; укр. *історик* – нім. *der Historiker* – англ. *historian*; укр. *психолог* – нім. *der Psychologe* – англ. *psychologist*;

- **сільськогосподарська:** укр. *агротехнік* – нім. *der Agrotechniker* – англ. *agricultural technician*; укр. *агрофізик* – нім. *der Agrophysiker* – англ. *agricultural physicist*; укр. *агрохімік* – нім. *der Agrochemiker* – англ. *agricultural chemist*; укр. *агроном* – нім. *der Agronom* – англ. *agronomist*;

- **сфера обслуговування:** укр. *архітектор* – нім. *der Architekt, der Baumeister* – англ. *architect*; укр. *архіваріус* – нім. *der Archivar* – англ. *archivist*; укр. *бібліограф* – нім. *der Biograph* – англ. *bibliograph*; укр. *лексикограф* – нім. *der Lexikograph* – англ. *lexicographer*; укр. *юрист* – нім. *der Jurist* – англ. *lawyer*; економічна: укр. *економіст* – нім. *der Wirtschaftsmann* – англ. *economist*; укр. *комерсант* – нім. *der Handelsmann* – англ. *business-man*;

- **військова:** укр. *військовий* – нім. *der Militär* – англ. *military man*.

Другою розповсюдженою ознакою у називанні професій є об'єкт праці. Серед професій **сфери обслуговування** виявлено найбільшу кількість відповідних прикладів. Зокрема, укр. *вагоновод* – нім. *der Wagenführer (der Wagen)* – англ. *tram-driver (tram – вагон)*; укр. *вікняр* – нім. *der Fenstermann (das Fenster)* – англ. *glasler (glas – вікно)*; укр. *годинникар* – нім. *der Uhrmacher (die Uhr)* – англ. *watchmaker (watch – годинник)*; укр. *гример* – нім. *der Maskenbildner (die Maske)* – англ. *make-up man (make-up – грим, косметика)*; укр. *екскурсовод* – нім. *der Reiseführer (die Reise)* – англ. *excursion guide (excursion – екскурсія)*; укр. *каменяр* – нім. *der Maurer (die Mauer – стіна з каменю)* – англ. *brick-layer (brick – цеглина)*; укр. *ландшафтник* – нім. *der Landschaftler (die Landschaft)* – англ. *landscape architect (landscape – ландшафт)*; укр. *листоноша* – нім. *der Briefträger (der Brief)* – англ. *letter-carrier (letter – лист)*; укр. *ліфтер* – нім. *der Aufzugsführer (der Aufzug)* – англ. *lift-boy (lift – ліфт)*; укр. *нафтовик* – нім. *der Erdölarbeiter (das Erdöl)* – англ. *oil man (oil – нафта)*; укр. *паркобудівник* – нім. *der Parkbauarbeiter (der Park)* – англ. *parker (park – парк)*; укр. *парфюмер* – нім. *der Parfümeur (das Parfüm)* – англ. *perfumer (perfume – парфуми)*; укр. *птахолов* – нім. *der Vogelfänger (der Vogel)* – англ. *bird-catcher (bird – птах)*; укр. *скляр* – нім. *der Glasarbeiter (das Glas)* – англ. *glass-cutter (glass – скло)*; укр. *таксист* – нім. *der Taxifahrer (das Taxi)* – англ. *taxidriver (taxi – таксі)*; укр. *факельник* – нім. *der Fakelträger (der Fakel)* – англ. *torchbearer (torch – факел)*; укр. *шапкар* – нім. *der Mützemacher (die Mütze)* – англ. *capmaker (cap – шапка)*; укр. *рибалка* – нім. *der Fischer (der Fisch)* – англ. *fisherman (fish – риба)*; укр. *репортер* – нім. *der Reporter (die Reportage)* – англ. *reporter (report – повідомлення)*; укр. *фотокореспондент* – нім. *der Photokorespondent (das Photo)* – англ. *photocorrespondent (photo – фотографія)*; укр. *ювелір* – нім. *der Juwelier (das Juwel)* – англ. *jeweller (jewel – дорогоцінне каміння)*.

В інших галузях такими прикладами є:

• в **сільськогосподарській**: укр. *буряківник* – нім. *der Rübenanbauer (die Rübe)* – англ. *sugar-beet grower (sugar-beet – буряк)*; укр. *заготівник лісу* – нім. *der Holzfäller (das Holz)* – англ. *wood cutter (wood – ліс)*; укр. *птахівник* – нім.

der Geflügelzüchter (das Geflügel) – англ. *poultry farmer* (*poultry* – домашня птиця); укр. *скиртувальник* – нім. *der Schoberer (der Schober* – стіг, скирда) – англ. *hay-stacker* (*hay* – сіно); укр. *собаківник* – нім. *der Hundezüchter (der Hund)* – англ. *dog-keeper* (*dog* – собака); укр. *садівник* – нім. *der Gärtner (der Garten)* – англ. *gardener* (*garden* – сад); укр. *скотар* – нім. *der Viehzüchter (das Vieh)* – англ. *cattle breeder* (*cattle* – рогата худоба); укр. *виноградар* – нім. *der Weingärtner (der Wein)* – англ. *vine dresser* (*vine* – виноградна лоза);

•в **мистецькій**: укр. *байкар* – нім. *der Fabeldichter (die Fabel)* – англ. *fabulist* (*fable* – байка); укр. *ілюзійніст* – нім. *der Illusionist (die Illusion)* – англ. *illusionist* (*illusion* – ілюзія); укр. *ілюстратор* – нім. *der Illustrator (die Illustration)* – англ. *illustrator* (*illustration* – ілюстрація); укр. *фаготист* – нім. *der Fagottist (das Fagott)* – англ. *bassoonist* (*bassoon* – фагот); укр. *карикатурист* – нім. *der Karikaturist (die Karikatur)* – англ. *caricaturist* (*caricature* – карикатура); укр. *пісняр* – нім. *der Liederdichter (das Lied)* – англ. *song-smith* (*song* – пісня);

•в **технічній**: укр. *авіаконструктор* – нім. *der Flugzeugkonstrukteur (das Flugzeug, der Konstrukteur)* – англ. *aircraft designer* (*aircraft* – літак, *designer* – конструктор); укр. *металіст* – нім. *der Metallist (das Metall)* – англ. *metal worker* (*metal* – метал); укр. *радіомонтер* – нім. *der Radiomonter (das Radio)* – англ. *repaier of radio* (*radio* – радіо); укр. *телемайстер* – нім. *der Fernsehtechniker (der Fernseher)* – англ. *repairer of a television* (*television* – телевізор);

•в **економічній**: укр. *підприємець* – нім. *der Unternehmer (das Unternehmen)* – англ. *owner of an industrial or commercial enterprise* (*enterprise* – підприємство).

Іншою значущою ознакою у назвах професій слід визнати “дії”, що виконуються під час конкретної праці. Логічним є той факт, що зазначена ознака є домінуючою у професіях **сфери обслуговування**. Наприклад: укр. *будівельник* – нім. *der Bauarbeiter (bauen)* – англ. *builder* (*to build* – будувати); укр. *вантажник* – нім. *der Verladearbeiter (verladen)* – англ. *loader* (*to load* – вантажити); укр. *вартувий* – нім. *der Wächter* (*wachen* – охороняти,

сторожувати) – англ. *watch (to watch – спостерігати, стежити)*; укр. *видавець* – нім. *der Herausgeber (herausgeben)* – англ. *publisher (to publish – видавати)*; укр. *водій* – нім. *der Fahrer (fahren)* – англ. *driver (to drive – водити машину)*; укр. *диктор* – нім. *der Rundfunksprecher (sprechen – розмовляти)* – англ. *announcer (to announce – сповіщати)*; укр. *закрійник* – нім. *der Zuschneider (zuschneiden)* – англ. *cutter (to cut – кроїти)*; укр. *зварник* – нім. *der Schweißer (schweißen)* – англ. *welder (to weld – зварювати)*; укр. *кожум'яка* – нім. *der Lederarbeiter (ledern)* – англ. *tanner (to tan – дубити шкіру)*; укр. *коментатор* – нім. *der Ansager (ansagen – повідомляти)* – англ. *commentator (to comment – коментувати)*; укр. *консультант* – нім. *der Berater (beraten)* – англ. *consultant (to consult – консультиувати)*; укр. *коваль* – нім. *der Schmieder (schmieden)* – англ. *hammersmith (to smith – кувати)*; укр. *кралець (кроїти)* – нім. *der Schneider (schneiden – різати)* – англ. *tailor (to tailor – шити, кравцювати)*; укр. *пекар* – нім. *der Bäcker (backen)* – англ. *baker (to bake – пекти)*; укр. *перекладач* – нім. *der Übersetzer (übersetzen)* – англ. *translator (to translate – перекладати)*; укр. *стенографіст* – нім. *der Stenographist (stenographieren)* – англ. *stenographer (to stenograph – стенографувати)*; укр. *телеграфіст* – нім. *der Telegraphist (telegraphieren)* – англ. *telegraphist (to telegraph – телеграфувати)*; укр. *фабрикант* – нім. *der Fabrikant (fabrizieren)* – англ. *manufakturier (to manufacture – виготовляти)*; укр. *друкар* – нім. *der Maschinenschreiber (schreiben – писати)* – англ. *printer (to print – друкувати)*; укр. *швачка* – нім. *die Näherin (nähen)* – англ. *needlewoman (to needle – шити)*.

Також виявлено подібні випадки і серед назв професій інших галузей.

Наприклад:

- **спортивні:** укр. *бігун* – нім. *der Läufer (laufen)* – англ. *runner (to run – бігати)*; укр. *борець* – нім. *der Ringkämpfer (kämpfen – боротися)* – англ. *wrestler (wrestle – боротьба)*; укр. *метальник* – нім. *der Werfer (werfen)* – англ. *thrower of projectiles (to throw – кидати)*; укр. *пловець* – нім. *der Schwimmer (schwimmen)* – англ. *swimmer (to swim – плавати)*; укр. *автогонщик* – нім. *der Autorennfahrer*

(*rennen* – нестися) – англ. *auto-racer* (*to race* – брати участь у перегонах); укр. *тренер* – нім. *der Trainer* (*trainieren*) – англ. *trainer* (*to train* – тренувати);

- **технічні:** укр. *монтажник* – нім. *der Montagefachmann* (*montieren*) – англ. *assembler* (*to assemble* – монтувати, складати); укр. *розточувальник* – нім. *der Schleifer* (*schleifen*) – англ. *grinder* (*to grind* – точити); укр. *сталеливарник* – нім. *der Stahlgießer* (*gießen*) – англ. *steel founder* (*to found* – плавити, виплавляти); укр. *сталевар* – нім. *der Stahlwerker* (*werken* – обробляти) – англ. *steel-maker* (*to make* – робити);

- **мистецькі:** укр. *маляр* – нім. *der Maler* (*malen*) – англ. *painter* (*to paint* – малювати); укр. *фотограф* – нім. *der Photograph* (*photographieren*) – англ. *photographer* (*to photograph* – фотографувати); укр. *реставратор* – нім. *der Restaurator* (*restaurieren*) – англ. *restorer* (*to restore* – відновлювати); укр. *співак* – нім. *der Sänger* (*singen*) – англ. *singer* (*to sing* – співати); укр. *танцівник* – нім. *der Tänzer* (*tanzen*) – англ. *dancer* (*to dance* – танцювати);

- **військові:** укр. *бомбардир* – нім. *der Bombenflieger* (*bomben*) – англ. *bombardier* (*to bomb* – бомбити); укр. *льотчик* – нім. *der Flieger* (*fliegen*) – англ. *flier* (*to fly* – літати); укр. *льотчик-випробувач* – нім. *der Jagdflieger* (*jagen* – полювати) – англ. *fighter pilot* (*to fight* – вести бойові дії);

- в галузі **сільського господарства:** укр. *доярка* – нім. *die Melkerin* (*melken*) – англ. *milkmaid* (*to milk* – доїти).

У будь-якій діяльності дуже часто застосовуються при виконанні певних дій і відповідні знаряддя праці. Відповідну інформацію демонструють назви різноманітних професій. Наприклад:

- **мистецьких:** укр. *бандурист* – нім. *der Banduraspieler* (*die Bandura*) – англ. *bandore-player* (*bandore* – бандура); укр. *гармоніст* – нім. *der Ziehharmonikaspieler* (*die Ziehharmonika*) – англ. *accordion player* (*accordion* – гармоніка); укр. *саксофоніст* – нім. *der Saxophonist* (*das Saxophon*) – англ. *saxophonist* (*saxophone* – саксофон); укр. *арфіст* – нім. *der Harfenist* (*die Harfe*) – англ. *harp-player* (*harp* – арфа); укр. *валторніст* – нім. *der Waldhornist* (*das*

Waldhorn) – англ. *French horn-player* (*French horn* – валторна); укр. *скрипаль* – нім. *der Geiger* (*die Geige*) – англ. *violinist* (*violin* – скрипка);

- **спортивних:** укр. *велогонщик* – нім. *der Radrennfahrer* (*das Rad*) – англ. *cycle racer* (*cycle* – велосипед); укр. *лижник* – нім. *der Skiläufer* (*der Ski*) – англ. *skier* (*ski* – лижи); укр. *планерист* – нім. *der Segelflieger* (*das Segel* – вітрило) – англ. *glider pilot* (*glider* – планер); укр. *шашист* – нім. *der Damensteinspieler* (*der Damenstein* – шашка) – англ. *draughts-player* (*draughts* – шашки); укр. *шашист* – нім. *der Schachspieler* (*das Schach*) – англ. *chess-player* (*chess* – шахи);

- **сільськогосподарських:** укр. *комбайнер* – нім. *der Mähdrescherfahrer* (*der Mähdrescher*) – англ. *combine operator* (*combine* – комбайн); укр. *тракторист* – нім. *der Traktorist* (*der Traktor*) – англ. *tractor-driver* (*tractor* – трактор); та

- **технічних:** укр. *машиніст* – нім. *der Maschinist* (*die Maschine*) – англ. *machinist* (*machine* – машина).

Поряд з ознакою “знаряддя праці” слід виділити ще одну ознаку при називанні – місце праці. Наприклад: **сфера обслуговування:** укр. *адміністратор* – нім. *der Verwalter* (*die Verwaltung*) – англ. *administrator* (*administration* – адміністрація); укр. *двірник* – нім. *der Hauswartmann* (*das Haus* – дім) – англ. *yard-cleaner* (*yard* – двір); укр. *бібліотекар* – нім. *der Bibliothekar* (*die Bibliothek*) – англ. *librarian* (*library* – бібліотека); укр. *лаборант* – нім. *der Laborant* (*das Laboratorium*) – англ. *laboratorian* (*laboratory* – лабораторія); **сільське господарство:** укр. *землероб* – нім. *der Landmann* (*das Land* – земля) – англ. *farmer* (*farm* – ферма); укр. *фермер* – нім. *der Farmer* (*die Farm*) – англ. *farmer* (*farm* – ферма); **військова** галузь: укр. *моряк* – нім. *der Seemann* (*die See*) – англ. *seaman* (*sea* – море); **технічна** галузь: укр. *шахтар* – нім. *der Grubenarbeiter* (*die Grube*) – англ. *miner* (*mine* – шахта).

Серед назв з прозорим етимологічним вивідом виявлено також такі, що не збігаються за ознаками, які покладені в їх основу. Так, наприклад, за наявності ознак об’єкт – дія відрізняються наступні відповідники: укр. *композитор* (*композиція*) – нім. *der Komponist* (*komponieren* – писати музику), англ. *composer* (*to compose* – створювати); укр. *м’ясник*, нім. *der Fleischer* (*das Fleisch* – м’ясо) – англ.

butcher (*to butch* – вбивати скотину); нім. *der Schaffhirt* (*das Schaf* – вівця), англ. *herdsman* (*herd* – стадо) – укр. *пастух* (*пасту*); укр. *перукар* (*перука*), англ. *hairdresser* (*hair* – волосся) – нім. *der Friseur* (*frisieren* – зачісувати); укр. *фокусник* – нім. *der Taschenspieler* (*das Taschenspiel* – фокус) – англ. *mountebank* (*to mountebank* – обманювати, шарлатанити); укр. *столяр*, нім. *der Tischler* – англ. *joiner* (*to join* – поєднувати); укр. *скульптор*, англ. *sculptor* (*sculpture* – скульптура) – нім. *der Bildhauer* (*bildhauern* – займатися скульптурою); англ. *fireman* (*fire* – вогонь) – укр. *кочегар*, нім. *der Heizer* (*heizen* – топити).

При аналізі розбіжних рис можна погодитися з думкою, що саме внутрішня форма в багатьох проявах містить той культурний компонент, який і знаменує “часткову герметичність” кожної мови [Кононенко 2001, с. 64]. В деяких випадках виявлено неспівпадання і інших ознак. Порівняймо, **місце – дія**: нім. *der Hochschullehrer* (*die Hochschule* – вуз) – укр. *викладач*, англ. *teacher* (*to teach* – викладати); укр. *гірник*, нім. *der Bergarbeiter* (*der Berg* – гора) – англ. *getter* (*to get* – добиратися, досягати); укр. *інспектор*, нім. *der Inspektor* (*die Inspektion* – інспекція) – англ. *inspector* (*inspection* – огляд, спостереження); укр. *прокурор*, нім. *der Staatsanwalt* (*die Staatsanwaltschaft* – прокуратура) – англ. *public prosecutor* (*to prosecute* – переслідувати у судовому порядку); **місце – об’єкт**: укр. *аптека*, нім. *der Apotheker* (*die Apotheke* – аптека) – англ. *druggist* (*drug* – ліки); англ. *stable-man* (*stable* – конюшня) – укр. *конюх*, нім. *der Pferdpfleger* (*das Pferd* – кінь); **галузь – дія**: укр. *манекенниця*, англ. *mannequin* – нім. *die Vorführdame* (*vorführen* – показувати, демонструвати).

Зазначені розбіжності можна також простежити серед синонімів досліджуваних назв. “Не тільки на фоні різних мов, але і в межах однієї мови можна простежити організуючу творчу силу внутрішньої форми для наочного вираження знакових ознак в семантиці слів” [Манакин 2004, с. 246]. Отже, виявляємо, наприклад, в *українській мові*: кухар – куховар; священник – піп, батюшка, панотець; сторож – вартівник; радник – порадник, дорадник; робітник – працівник, трудівник, наймит, батрак; листоноша – поштар, поштарка; мельник – мірошник, млинар;

в німецькій мові: der Verleger – der Herausgeber; der Architekt – der Baumeister; der Astrologe – der Sterndeuter; der Dermatologe – der Hautarzt; der Dentist – der Zahnarzt; der Therapeut – der Internist; der Administrator – der Verwalter;

в англійській мові: actor – player, performer; accountant – book-keeper; guard – watchman, watch; chemist – druggist; chauffeur – driver; artist – painter; attorney – lawyer і т. п.

Одні синоніми демонструють різноманітні варіанти словотворення, а інші – окремі випадки вживання (укр. батюшка, наймит тощо).

Серед назв з **затемненням етимонам** виявлено як запозичені назви, так і такі, при дослідженні внутрішньої форми яких необхідним є звертання до етимологічних словників. До запозичених у трьох аналізованих мовах належать: укр. *автор* 'з лат. мови *auctor* "засновник, творець, знавець" [ЕСУМ, I, 44] – нім. *der Autor* – англ. *author*; укр. *аташе* 'з фр. мови, можливо через російську мову, *attaché* "прикомандирований" від *attacher* "прикріпити, приєднати" [ЕСУМ, I, 95] – нім. *der Attasche* – англ. *attache*; укр. *секретар* – нім. *der Sekretär* – англ. *secretary* 'давньофр. *secretaire*, лат. *sēcrētārium* "службовець, який користується довірою" [EWDS, 472].

Виявлено випадки, коли в одних мовах назви є запозиченими, а в інших похідними. Порівняймо: укр. *актор* 'з лат. мови *actor* "виконавець, актор", пов'язане з *ago* "дію" [ЕСУМ, I, 57] – нім. *der Schauspieler* (*das Schauspiel* – спектакль) – англ. *player, performer* (*to play, to perform* – грати роль); укр. *артист* 'з фр. мови *artiste* від слат. *artista* "освідчений, магістр мистецтв" [ЕСУМ, I, 88] – нім. *der Künstler* (*die Kunst* – мистецтво) – англ. *artist* (*art* – мистецтво); укр. *мариніст* 'фр. *marine* "морський флот" зводиться до лат. *marinus* "морський"; *мариніст* утворене, очевидно, в російській мові [ЕСУМ, III, 366] – нім. *der Seemaler* (*die See, malen*) – англ. *painter of sea-scapes* (*sea* – море, *to paint* – малювати); укр. *окуліст* 'з фр. мови *oculiste*, яке утворено від основи лат. *oculus* "око" [ЕСУМ, IV, 176] – нім. *der Augenarzt* (*das Auge*) – англ. *eye-specialist* (*eye* – око); укр. *арбітр* 'з фр. мови *arbitre* від лат. "свідок,

посередник” [ЕСУМ, I, 82], англ. *arbiter* – нім. *der Schiedsrichter* (*das Schiedsamt* – третейський суд, *der Richter* – суддя); укр. *офіціант* ‘лат. *officium* “служба, посада” [ЕСУМ, IV, 238], нім. *der Kellner* ‘з лат. *cellenārius* “завідуючий кладовою” [EWDS, 364] – англ. *waiter* (*to wait* – обслуговувати); укр. *поет* ‘через польське і російське посередництво з лат. мови *poēsis* “ поезія, мистецтво поезії” [ЕСУМ, IV, 478], англ. *poet* ‘давньофр. *poete*, лат. *poēta* “творець” [EWDS, 399] – нім. *der Dichter* (*dichten* – створювати, вигадувати); укр. *кондуктор* ‘з західноєвр. мов, фр. *conducteur* “наглядач”, англ. *conductor*’ [ЕСУМ, II, 550] – нім. *der Schaffner* ‘середньонім. *schaffenoere* “керівник, спостерігач” [EWDS, 632], англ. *conductor* (*to conduct* – водити, керувати). З французької мови запозичені: нім. *der Metteur* – укр. *верстальник*, англ. *imposer* (*to impose* – друк. верстати); нім. *der Spediteur* – укр. *експедитор*, англ. *forwarding agent* (*forwarding* – відправка, *agent* – агент); укр. *метрдомель* – нім. *der Oberkellner* (*ober, der Kellner*), англ. *head waiter* (*head* – головний, *waiter* – офіціант); укр. *консьєрж* – нім. *der Hausmeister* (*das Haus* – будинок) – англ. *door-keeper* (*door* – двері).

Але не завжди назва в одній з мов є запозиченою, про що свідчить звернення до етимологічних словників. Наприклад: укр. *канцелярист* – нім. *der Kanzelist* (*die Kanzlei* – канцелярія) – англ. *clerk* ‘давньофр. *clerc*, лат. *clēricus* “представник духовенства” [CEDE, 93]; укр. *млинар* – нім. *der Müller* ‘давньонім. *mulināri*, середньонім. *mülner*, з форми не зовсім ясно, чи назва побудована з давньонім. “Mühle” чи запозичена з лат. *molinārius*’ [EWDS, 492] – англ. *miller* (*mill* – млин).

Заслужують на увагу цікаві приклади запозичень термінів у мовному просторі аналізованих мов. Так, наприклад, з *німецької мови* запозичені: укр. *офіцер* ‘через російське й польське посередництво з нім. мови; нім. *Offizier* походить від фр. *officier* “командир загону”, яке зводиться до слат. *officiārius* “той, хто має посаду” [ЕСУМ, IV, 237], англ. *officer*; укр. *агент* ‘з нім. мови’ [ЕСУМ, I, 45], англ. *agent*; укр. *бухгалтер* – нім. *der Buchhalter* (*das Buch* – книга, *halten* – тримати); укр. *концертмейстер* – нім. *der Konzertmeister* (*das*

Konzert – концерт; *der Meister* – майстер); укр. *маклер* 'запозичення з нім. мови *Makler* походить від гол. *makelaar*, утвореного від *makelen* "бути посередником в угоді" [ЕСУМ, III, 366].

А з англійської мови виявлено наступні запозичення: укр. *бармен* –англ. *barman* (*bar* – бар, *man* – людина); укр. *букмекер*, нім. *der Bukmeker* – англ. *book-maker* (*book* – книга, *to make* – робити); укр. *диспетчер* 'з англ. мови *dispatch* "відправляти" [ЕСУМ, II, 77], нім. *der Dispatcher*; укр. *кореспондент*, нім. *der Korrespondent* – англ. *correspondent* (*to correspond* – листуватися); укр. *менеджер*, нім. *der Manager* – англ. *manager* (*to manage* – керувати).

Отже, проведене дослідження свідчить про те, що при вивченні мовних картин світу необхідним є врахування внутрішньої форми слів як параметра зіставлення. Домінуючими ознаками у назвах професій української, німецької, англійської мов визначено галузь діяльності (123 відповідника), об'єкт праці (40 відповідників) та основну дію під час праці (39 відповідників).

Наявність різних ознак при називанні, хоча і не в великій кількості (14 відповідників), оскільки аналізувалася термінологічна лексика, пов'язана з розбіжностями у сприйнятті конкретним народом предметів і явищ навколишнього середовища. Про взаємодію між мовами свідчать запозичення з однієї мови в інші аналізовані.

Цікавим на перспективу є дослідження синонімів досліджуваних назв, оскільки більшість з них має стилістичні особливості вживання і метафоричні значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербич С.О. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 17-22.
2. Вербич С.О. Українські власні особові назви з «непрозорою» мотивацією: структура, семантика, етимологія // Мовознавство. – 2004. – № 2-3. – С. 20-24.
3. Кононенко В.І. Мова і народна культура // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 62-69.

4. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология: Монография / Владимир Манакин. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
5. Пелюх Т.Г. Назви форм ліків та лікарських препаратів у лікарських порадиниках XVI-XVIII ст. // Мовознавство. – 2001. – № 4. – С. 33-39.
6. Селіванова О.О. Когнітивний аспект контрастивної ономасіології // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 71-74.
7. Селігей П.О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 24-33.
8. Чмир О.Р. Просторові мотивації у лексиці права // Мовознавство. – 2001. – № 6. – С. 67-71.
9. Шульгач А.П. Українські етимології // Мовознавство. – 2001. – № 4. – С. 28-32.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови в 7-ми томах – К., Наукова думка, 1982-1989.
- EWDS – Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. – Walter de Gruyter Berlin-New York, 1975. – 915 S.
- CEDE – A concise etymological dictionary of the English language. – New York: Capricorn Books, 1963. – 656 p.